

5067

հԱՅն հայ պատմագիր
պատմ Ե Եկեղեցի
Երբ

241

Ի-62

1930

1-1 OCT 2009

ԿՐՕՆՍ.-ԲԱՐՈՅՍԿԱՆ ՀԱՍՏԻՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՉՈՒ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆ
ՊԷՏՔ Է ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՐԹԱՅ

Հ. Տ. Յ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՈՐԲ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԵՏՐՈՒԹ
1930

241

Ի-62

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Որք. Ընդհ. Միութիւնը որոշած է նոր թափով մը յառաջ տանիլ երիտասարդներու կրօնա-բարոյական դաստիարակութիւնը: Ան կ'ուզէ որ որքերը հետաքրքրուին իրենց եկեղեցիով, ուսումնասիրեն զայն եւ իբր ճշմարիտ հաւատացեալներ ջանան իրագործել անոր առաջադրած գերագոյն նպատակը: Որք. Ընդհ. Միութեան թէ՛ Ամերիկայի վարիչներու եւ թէ՛ ալ տեղական խորհրդատու մարմիններու փափաքն է որ մեր նախկին որքերը ունենան անբասիր նկարագիր եւ քրիստոնէական կեանք: Անոնք կը փափաքին նաեւ որ մեր որքերը սիրեն եւ յարգեն իրենց եկեղեցին, յաճախեն հոն կանոնաւորաբար եւ մեծնան եկեղեցիին ուղղակի ազդեցութեան ներքեւ:

Ցաւալի է որ մեր երիտասարդութիւնը մասամբ մը ուժացած է եկեղեցիէն եւ կարծես ամօթ կը սեպէ հոն երթալ: Կարգ մը երիտասարդներու քով մինչեւ իսկ արհամարհական դիրք մը կը նշմարուի եկեղեցիին եւ անոր սրբութիւններուն հանդէպ: Հայր մինչեւ հիմա իր եկեղեցիով ապրած եւ իր հաւատքի ոյժով կրցած է դիմագրաւել ամէն տեսակի քաղաքական, կրօնական եւ տնտեսական դժուարութիւններու:

Որք. Ընդհ. Միութիւնը նախանձախնդիր մեր տղոց եւ աղջիկներուն կրօնա-բարոյական դաստիարակութեան պիտի ջանայ իր կարելին ընել այս ուղղութեամբ: Այս առթիւ ան բացաւ մրցում մը իր բոլոր մասնաճիւղերու անդամներուն, գրել կարճ յօդուածներ՝ Թէ ինչո՞ւ հայ պատանին պէ՞տք է եկեղեցի երթայ նիւթին շուրջ, խոստանալով անոնցմէ լուսագոյնը հրատարակել տետրի ձեւով՝ աւելի լայն շրջաբերութեան համար: Մեզի յանձնուած գրութիւններուն մէջ ասիկա առաջին մրցանակը շահած է եւ մենք հաճոյքով կը հրատարակենք զայն եւ յուսով ենք որ ան իր օգտակարութիւնը պիտի ունենայ մեր երիտասարդութեան ոտքերը դէպի եկեղեցի ուղղելու:

ՈՐՔ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՉՈՒ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆ ՊԵՏՔ Է — ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՐԹԱՅ —

Հետաքրքրութենէ աւելի խորհրդածութեան մղող, խօսիլ տալէ աւելի խորհիլ տուող, արտազննումէ աւելի ներքնազննումի դրող եւ մտքին հետ հոգւոյն խօսող հարց մ'է ու հաւանաբար պիտի մնայ ոմանց համար՝ «Ի՞նչ է աղօթքը» եւ «Ինչո՞ւ եկեղեցի երթալ» հարցումները:

Ըմբռնումի անհամաձայնութիւն կամ կարծիքի տարբերութիւն չկայ կարծեմ սա գաղափարին մէջ թէ եկեղեցի երթալու իրական դրդապատճառն է՝ կամ աւելի ճիշդն է ըսել՝ պէ՞տք է ըլլայ աղօթել: Բայց ի՞նչ կը նշանակէ աղօթել:

Մարդկային կեանքի գոյութեան չափ ծեր թեւեւ հազարաւոր տարիներու այս երկա՛ր ժամանակամիջոցին մէջ աղօթքը եւ, չկրնալով դիմադրել բնաշնորհումի ազդեցութեան, կրած է զանազան փոփոխութիւններ, առած է տարբեր իմաստներ:

Հետաքրքրական է անշուշտ գիտնալ թէ նախնական մարդն իսկ, իր տգիտութեանը եւ կոշտութեանը մէջ, ունէր ուրոյն հասկացողութիւն մը, որոշ ըմբռնում մը դէպի Անձանօթն ու Զօրաւորը: Իրեն հա-

26 APR 2013

5067

մար պաշտուծի, երկրպագութեան առարկայ էին բնութեան այն բոլոր տարերային ոյժերը որոնցմէ կը սարսափէր ան, որոնք անհասկնալի, անըմբռնելի զօրութիւն մը ունէին իրենց մէջ: Այսպէս, ան կը պաշտէր Սրբի՝ ոչ միայն իբր աղբիւր լոյսի և ջերմութեան, այլ իբր հսկայ կառք մը որ կը շարժի առանց անիւի կարմիր դե մը որ կը քալէ առանց ոտքի. ան կը պաշտէր Կրակը՝ ոչ միայն զինք ցուրտէ և վայրի անասուններէն պաշտպանող հսկայ բարեկամ մը, այլ նաև սարսափելի օձ մը որ կը խայթէ մարմինը երբ մօտենայ, մռնչող զաղան մը որ կը լափէ ամէն ինչ երբ զայրանայ, և այսպէս ամէն իր, ամէն բնական երևոյթ որ կը սարսափեցնէր զինք, որ անիմանալի զօրութիւն մը կը մարմնացնէր իր մէջ: Ու ան իր աղաչանքն ու պաղատանքը, սոսկումն ու սարսափը, ուրախութիւնն ու ինքնագիտակցութիւնը կը յայտնէր իր անկապ բառերովը, իր աղօթքը, իր պաշտամունքն էր այդ:

Ժամանակը սակայն իր անողորմ անդունդին մէջ թաղեց զանոնք, մտքերը հեռացնեմէ զարգացան, վախի զգացումը փոխուեցաւ յարգանքի, դէի հանդէպ սոսկումի զգացումը փոխուեցաւ երկնաւոր հօր մը հանդէպ որդիական սիրոյ ազնիւ զգացման:

Եւ հիմա 20-րդ դարու գիտութեան այս բարձունքին վրայ մենք այլևս աղօթք ըսելով կը հասկընանք սլացում դէպի Մաքուրը, Բարին, Ճշմարիտն ու Գեղեցիկը, յարաբերութեան մէջ մտնել այն անտեսանելի անիմանալի զօրութեան հետ՝ որուն կ'ըսենք Աստուծ:

Այսպէս, աղօթքը այսօր չորջաններէն անցնելով այսօրուան կատարելագործման հասած է. այն վեհ իմաստ մը որ յարաբերութիւն մը

ապացած է, որովհետեւ իսկզբանէ մարդկային էակի ստեղծագործման մէջ կար հոգեկան տարր մը որ իր արարչին կը ձգտէր, և մարդը իր այս ներքին մեծ մղումին ճնշման ներքեւ կը ձգնէր գիտակից իմաստ մը և արժանաւայել արտայայտութիւն մը տալ անոր:

Բայց մղումը ներսէն էր՝ ինչքան ալ ան զանազան շրջաններու մէջ և ցեղերուն քով տարբեր արտայայտութիւններ ստացած ըլլայ: Այսպէս եղած են արդի բոլոր կատարելագործումները թէ՛ բնախօսական, բարոյական և հոգեկան մարդերու մէջ: Ոչինչէն ոչինչ կ'ստեղծուի: Շատ մը արժէքներ իրենց սկզբնաւորութեան մէջ միայն 'զօրութեանական' հետեղենեմէ դարերու հորովոյթին հետ պարզուած, մեծացած և կատարելագործուած են: Այսպէս եղած է նաև աղօթելու ձիրքը մարդուն մէջ: Այն ամէն դարու և շրջանի մէջ իր Արարչին ձգտած է ներքին անդիմադրելի մղումով մը և ուզեր է հոն իր հոգւոյն խաղաղութիւնը և փրանութիւնը գտնել: Եկեղեցւոյ հայրերէն Ս. Օգոստինոսի հոգւոյն խորերէն ըլխող հառաչը, «դուն Տէրքեղ համար ստեղծած ես և մեր հոգիները քու մէջդ միայն կրնան իրենց խաղաղութիւնը գտնել» և կամ սաղմոսագրուի հոգւոյն տենչը «ինչպէս եղջերուն ջրի վտակներուն կը փափաքի, այնպէս ալ իմ անձս քեզի կը փափաքի, ով Աստուծ» մեկուսի արտայայտութիւններ չեն և կը յայտնեն տիեզերական ճշմարտութիւններ՝ թէ մարդ էակին մէջ զօրաւոր բաղձանք մը կայ իր Արարչին ձգտելու անոր հետ յարաբերութեան մտնելու և խօսելու. և արդէն աղօթել ըսել է խօսիլ հոգիով:

Աղօթքի բնոյթի մասին այսքան մը բացատրութիւն տալէ վերջ սկսինք անաչառ և անկողմնակալ կերպով դիտել և քննել սա հարցը, «Ինչո՞ւ եկե-

63778-67

ղեցի երթալ» կամ «ինչո՞ւ հայ պատանին պէտք է եկեղեցի երթայ»:

Տարակոյսի, չըսելու համար հակառակութեան, զգացում մը անմիջապէս կը պաշարէ մեզ. բայց ի՞նչ հարկ կայ եկեղեցի երթալ աղօթելու համար. չէ՞ որ կրնամ տանս մէջ ալ աղօթել, կամ թէ չէ՞ որ Յիսուս ըսաւ, «մտիր սենեակդ ու ծածուկ աղօթէ»: Այո՛, շատ չիտակ. բայց երբ կը հարցնենք սոյն հարցումները, անկե՞ղծ ենք մենք գոնէ մեզի, կը մտնե՞նք մեր սենեակը ծածուկ աղօթելու: Գործնական ըլլալու համար պէտք է խոստովանինք որ զժբախտաբար շատ հազուադիւտ է թիւը այն պատանիներուն, որոնք կը հետեին Յիսուսի այս մեծ խրատին. այս այսպէս է, լաւ կամ գէշ, հաճելի կամ անհաճոյ, հազուադիւտ են անոնք որոնք կ'աղօթեն իրենց սրտին մէջ, հոգւոյն խորէն: Ուրեմն աշխատինք գործնականը հաշտեցնել զազափարականին հետ, մարմնականը՝ հոգեկանին, արտաքինը՝ ներքինին հետ:

Հայ պատանին պէտք է եկեղեցի երթայ, որովհետեւ հո՛ն միայն կարելի է գտնել այն նեղօրէն ընդունող, որ մեզ պահ մը կը քակէ մեր աշխարհիկ կապանքներէն, որպէս զի մեր հոգին երթայ միանալու այն մեծ զօրութեան հետ, որ ոչինչէն գոյութեան բերած է այս անհուն, անսահման, մարդկային մըտքի ու երեակայութեան սահմանին մէջ իսկ չի պարփակուող տիեզերքը. հո՛ն է որ երբ տեսնենք թէ ամէն ոք ծնրադրած կամ լուռ խոկումի մէջ սրտագին կ'աղօթէ, ներքին ուժ մը կը մղէ մեզ մոռնալ այս աշխարհի հոգերը և ապրիլ սիրոյ և զմայլումի կեանքը:

Հայ պատանին պէտք է եկեղեցի երթայ, որովհետեւ եկեղեցին իր կազմութեան, իր էութեան մէջ իսկ կը մարմնացնէ պաշտամունքն ու վերացումի դե-

ղեցկութիւնը: Գրեթէ մեր բոլորին համար ալ եկեղեցին իր մէջ ունի մի ինչ որ աւանդական, հետեաբար և խոր յարգանքի և պաշտումի զազափարը: Ամէն անգամ որ եկեղեցի կ'երթանք, ան մեզ կը յիշեցնէ մեր մանկութեան այն հին, բարի օրերը, երբ մենք մեր քրոջ կամ եղբոր, մեր հօր կամ մօր ձեռքէն բռնած եկեղեցւոյ զանգակին զիլ ու խորհրդաւոր դողանքովն հրաւիրուած կը զիմէինք հոն, մեր մանկական անբիծ սրտէ բղխող երկու խօսք աղօթքը արտասանելու, մոմ բռնելու կամ քարոզ լսելու: Ահա այս և նման յիշատակներ պիտի պաշարեն մեզ, ու մենք ակամայ պիտի տարուինք երկու տող աղօթք ըսելու, մինչ այդ խունկի վերացնող ծուխը գուլա՛յ գուլա՛յ վեր բարձրանալով, մեր հոգիներն ալ պիտի բարձրացնէ դէպի ամենազօր Էակը:

Հայ պատանին պէտք է երթայ եկեղեցի, որովհետեւ հո՛ն է որ ան կրնայ ճշգրտօրէն ճանչնալ սիրոյ զօրութիւնը և զոհողութեան վեհութիւնը. հո՛ն է որ կը տեսնենք Քրիստոսի՝ Մեծ զոհողին՝ նկարը, իր սիրագործով մօր գրկին, կամ խաչելութեան և չարչարանքի պահուն. ուրիշ տեղ մը անոր Յարութեան նկարը կամ Սուրբ Գրքէն հատընտիր նախադասութիւն մը գրուած, այս բոլորը մեր մտքին և հոգիին վրայ անզգալաբար ազդելով կամայ ակամայ կը մղեն մեզ ըլլալ անկեղծ սիրող, ճշմարտութեան ախոյեան ու մեր զաւանած բարձր զազափարներուն համար նուիրուողներ:

Հայ պատանին պէտք է երթայ եկեղեցի, որովհետեւ եկեղեցիին լուռ ու մերթ ընդ մերթ գեղեցիկ շարականի մը կամ հոգեւոր երգի մը երգուելովը, քարոզի մը ունկնդրութեամբ կամ Աւետարանի մը ընթերցումովը աւելի խորհրդաւոր դարձող այն միջա-

վայրին մէջն է որ մեր հոգիները առիթ ու միջոց կը գտնեն յարաբերելու տիեզերքի ոյժին՝ Աստուծոյ հետ, Անոր մեզ շնորհած ոյժին համար շնորհապարտ ըլլալու և նոր ուժ ամբարելու համար։ Հոն է որ կը քարոզուի մաքուր նկարագրի, բարձր գաղափարականի կազմութեան անհրաժեշտ մասերը։ Հոն է որ երբ մարդ ինքզինք յարաբերութեան մէջ մտած կը գտնէ, այս անծայրածիր տիեզերքի ստեղծիչին հետ, երբ կզգայ, երբ կը շօշափէ հոգիով այդ անսպառ զօրութեան աղբիւրը, այն ատեն է որ մարդ կրնայ լիակատար կերպով ըմբռնել թէ ինչ է ինք— հիւլէ մը, գրեթէ աննշան մասնիկ մը արարչութեան մէջ, մէկ խօսքով ինքնագիտակցութեան կուգայ, կ'սկսի քննել ինքզինք, բաղդատել ինքզինք, ու հասկնալով իր իրական արժէքը մէկզի թողուլ անտեղի հպարտութիւնը, ինքզինք իսկապէս շատ աւելի բարձր կարծելու և դաւանելու ունակութիւնը, և նոյն ատեն ինքզինք բոլորովին ոչինչ սեպելու տկարութիւնը, ըմբռնելով թէ ինք ալ իբր այդ անիմանալի զօրութեան մէկ մասնիկը, իբր անոր մէկ ծիրը ունի իր մէջ թաքուն ոյժեր, որոնք եթէ յարմար կերպով ու իրենց տեղին գործածուին կրնան մեծապէս օգտակար ըլլալ թէ իր ազգին և թէ հանուր մարդկութեան։

Հայ պատանին պէտք է երթայ եկեղեցի, որովհետեւ եկեղեցին է եղած մեր ազգային գոյութեան ամենամեծ ազդակներէն մին. երկա՛ր ժամանակ եկեղեցական իշխանութիւնն է որ շարժած է հայ ազգի գոյութեան անիւը, ղեկավարած ու առաջնորդած է զայն երկար տարիներու հուր ու սուրին, արիւն ու արցունքին մէջէն։ Մեր ամենամեծ ու օգտաշատ ազգասէրները եկեղեցիէն է որ առած են իրենց ուղղութիւնը. Քրիստոսի սիրոյ աւետարանը, անոր ճշմա-

րիտ և բարձր սկզբունքները, իր խէալի ճամբուն զոհողութեան օրինակը մղած և քաջալերած է մեր մեծ ազգասէրները, որոնք անոր բարոյական զօրութեան վրայ յենած անվհատ շարունակած են իրենց տաժանելի, բայց խորքին մէջ հաճելի բեռը, մեր խեղճ ազգի բարձրացման, ազատագրման կապարէ բեռը։

Եկեղեցւոյ մէջ է որ կուսուցուի խաղաղութեան բարութիւնը, «բարի արարէք թշնամեաց ձերոց»ի սկզբունքները, որոնք թէև այսօր մի քիչ անգործնական կը թուին, բայց տարիներու թաւալման հետ պիտի հասուննան և ըլլան համայն մարդկութեան նշանակէտը։ Ազգերը յոգնած են այլևս կոխէ, պատերազմէ։ Շատ թափեցաւ մարդկային անմեղ արիւնը, շատ յաճախ եղբայրն իր եղբօր արիւնը խմեց, շատ չաճախ մարդեր, իրար յօշոտեցին անգթօրէն։ Այսօր սկսած է մեծ շարժում մը, խաղաղութեան, համագործակցութեան, լայնախոհութեան, ուրիշներու գաղափարները յարգել գիտնալու շարժումը, արդէն իսկ գտած է բազմաթիւ հետևողներ։ Եկեղեցին այն միակ վայրն է ուր ամէն տեղէ աւելի կը քարոզուի խաղաղութեան ճշմարտութիւնը, «բանի խաղաղասիրաց, որովհետեւ անոնք պիտի ժառանգեն երկնքի արքայութիւնը»ի խոստումը, և արդէն գործնական կեանքն ալ հետզհետէ ցոյց կուտայ, աւելի ճիշդը կը փաստէ թէ իրապէս «սուրով զարնողը սուրով պիտի զաւնուի», կամ թէ «ինչ որ ցանես այն կը հնձես»։

Երթանք եկեղեցի. ոչ միայն մեր սիրտն ու հոգին, այլ ամբողջ էութիւնը լեցնելու այս ճշմարիտ ու օգտակար գաղափարականներով։

Կրօնական հաւատալիքները լոկ զգացումի ու երեւակայութեան վրայ հիմնուած չեն։ Մեծ փիլիսոփաներ և նոյն իսկ շատ մը նշանաւոր գիտնականներ,

իրբ արդիւնք իրենց կատարած զննութեանց, եկած են
այն խոր համոզման թէ բնութիւնը, այս հրաշագար-
ման տիեզերքը արդիւնք է ստեղծող մտքի մը, անբա-
ժանելի զօրութեան մը: Դիտած էք երբեք աստե-
ղագարդ երկինքը գիշերին մէջ, անհամար տիեզերք-
ներ և արեւներ, մոլորակներ ու արբանեակներ, որոնց
մէջ մեր աշխարհէն հազարաւոր անգամ խոշորներ
շատ կան, և որոնք հսկայ արաղութեամբ կը սուրան
միջոցին մէջ առանց բաղխումի, միշտ՝ մաթեմատիքա-
կան հաշիւներու վրայ հիմնուած սկզբունքով մը՝ շար-
ուած իրարմէ որոշ հեռաւորութեամբ: Ինչպէ՞ս բա-
ցատրել բնութեան այն մեծ շտեմարանը, որուն մէջ
գեղեցկութիւն, կարգ ու կանոն, առաջնորդող մտքի
ամէն ապացոյց ի յայտ կուգայ. ինչպէ՞ս բացատրել
մարդու ներքին կեանքին մէջ գտնուող կամք և խիղճ
կոչուած ոյժերը. ինչո՞ւ մեր խիղճը կը տանջէ մեզ
երբ մենք յանցաւոր ենք:

Այս ամէնը չէ կարելի վերագրել կոյր բաղդի
կամ դիպուածներու շարանի մը, անոնք մտքի, կա-
ռավարող և առաջնորդող մտքի մը գոյութեան ապա-
ցոյցներն են, անոնք արտայայտիչներն են խորհող ու
գերազոյն կամքի մը, որ կը կառավարէ այս արար-
չութիւնը, ինչպէս զօրավար մը՝ հսկայ բանակներ:

Եկեղեցին այն միակ վայրն է, ուր ինչպէս վերը
յիշեցինք, ամենէն աւելի մօտէն կարելի է զգալ այդ
խորհող և առաջնորդող էակի գոյութիւնը ու յարա-
բերիլ անոր հետ մեր հոգիի աչքերով: Եկեղեցին ամե-
նայարմար միջավայրն է մեզ վերացնելու Մեր Արար-
չին մօտ, անկէ ստանալ նոր ոյժ ապրելու և ծառա-
յելու մեր նմաններու:

Կարդալէդ վերջ ուրիշի մը տուր, որ ան
ալ ռզտուի:

Կարդացէ՛ք եւ տարածեցէ՛ք
«ՈՐԲԱՇԽԱՐՀԻ ԱՍՏԳԼ»

Տարեկան բաժնեգին՝ 80 Ա. Դ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0162260

